

Jan Rajchel

Krzysztof Załęski

Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych

**DOWODZENIE SIŁAMI POWIETRZNYMI,
ASPEKT NARODOWY I SOJUSZNICZY.
UWARUNKOWANIA,
TENDENCJE I KIERUNKI ZMIAN**

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest zaprezentowanie analizy funkcjonalności systemu dowodzenia sił powietrznych w aspekcie narodowym i sojuszniczym. Autorzy artykułu szczególną uwagę skupili na wykazaniu mankamentów systemu dowodzenia siłami powietrznymi w czasie pokoju, kryzysu i wojny, zwłaszcza w toku realizacji zadań na rzecz systemu bezpieczeństwa narodowego. Dlatego też w treści artykułu przedstawiono dogłębną analizę funkcjonowania stanowisk dowodzenia jednostek sił powietrznych na wszystkich poziomach organizacyjnych, od Dowództwa Sił Powietrznych RP, do szczebla pododdziału, wskazując na problemy kompetencyjne i funkcjonalne w toku realizacji zadań. W części końcowej artykułu zaprezentowano potencjalne zadania sił powietrznych w systemie bezpieczeństwa narodowego, wskazując na uwarunkowania ich realizacji wynikające z systemu dowodzenia.

Słowa kluczowe:

siły powietrzne, dowodzenie, system dowodzenia, stanowiska dowodzenia, zakres dowodzenia, kompetencje dowódców, opis stanowisk dowodzenia jednostek sił powietrznych.

WSTĘP

Funkcjonowanie sił powietrznych w systemie bezpieczeństwa narodowego w okresie pokoju, kryzysu i wojny szczególnie mocno zależy od efektywności systemu dowodzenia. Aspekt ten, zarówno narodowy, jak i sojuszniczy, jest na tyle istotny, że ma przełożenie na funkcjonowanie wybranych elementów struktur państwa

w sytuacjach kryzysowych. W tym znaczeniu można stwierdzić, że funkcjonowanie systemu dowodzenia sił powietrznych w czasie pokoju, kryzysu i wojny ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego, bo system bezpieczeństwa narodowego będzie na tyle użyteczny, na ile będzie funkcjonalny jego podsystem dowodzenia, a w nim — jako jeden z elementów — system dowodzenia sił powietrznych, odpowiedzialny za bezpieczeństwo powietrzne państwa. Można zatem przyjąć, że system dowodzenia Sił Powietrznych RP ma kluczowe, wręcz fundamentalne znaczenie dla ogółu zadań realizowanych w systemie bezpieczeństwa narodowego.

Jak pisał wybitny teoretyk użycia lotnictwa, włoski generał Giulio Douhet: „(...) tak jak dziś całkowicie doceniamy znaczenie panowania na morzu, w niedługim czasie nie mniej ważnym stanie się panowanie w powietrzu, ponieważ tylko i wyłącznie po zdobyciu panowania w powietrzu będziemy mogli wyzyskać korzyści, zwięźle wyrażone w zdaniu: z góry dobrze widać i wygodnie zadawać ciosy — są to korzyści, które można w pełni wyzyskać po zmuszeniu nieprzyjaciela do pozostawania na ziemi”¹.

Ponadczasowa myśl w pełni oddaje sens użycia sił powietrznych we współczesnych operacjach reagowania kryzysowego. Mimo pewnej niechęci do lotnictwa, do sił powietrznych części decydenckich gremiów polityczno-wojskowych, wynikającej z wewnątrzresortowej rywalizacji i z czynnika ekonomicznego (siły powietrzne są kosztownym w utrzymaniu rodzajem sił zbrojnych), uznawane są za ten rodzaj sił zbrojnych, bez którego nie rozpoczyna się i nie kończy żadnej operacji militarnej. Obserwuje się to bardzo wyraźnie w prowadzonej operacji libijskiej, która w całości realizowana jest przez siły powietrzne państw NATO, tylko w nieznacznym stopniu wspierana działaniami marynarki wojennej. Użycia wojsk lądowych nie przewiduje się, przynajmniej na razie. Stąd też chęć zwrócenia uwagi na system dowodzenia siłami powietrznymi w operacjach, gdyż od niego w dużym stopniu zależy efektywność użycia sił powietrznych.

Zgodnie z przyjętą metodologią, w materiale prezentowane są treści z zakresu dowodzenia siłami powietrznymi w układzie narodowym i sojuszniczym w czasie pokoju, kryzysu i wojny. W prezentowaniu treści więcej uwagi poświęcono funkcjonowaniu systemu dowodzenia Sił Powietrznych RP w układzie sojuszniczym, wskazując jedynie na te elementy narodowe, które są bezpośrednio związane z wykonywaniem zadań na rzecz bezpieczeństwa narodowego w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Warto wskazać także na fakt, że w praktycznym funkcjonowaniu sił powietrznych

¹ G. Douhet, *Panowanie w powietrzu*, MON, Warszawa 1965, s. 42.

w czasie pokoju coraz trudniej jest wyznaczyć granicę pomiędzy zadaniami wykonywanymi w systemie narodowym i sojuszniczym, przede wszystkim dlatego, że całkowita odpowiedzialność za przestrzeń powietrzną pozostaje po stronie sojuszniczej, włącznie z użyciem dyżurnych sił i środków systemu OP do obrony powietrznych granic Rzeczypospolitej.

Rodzi to określone problemy organizacyjne, zwłaszcza w reagowaniu na zagrożenie terroryzmem powietrznym typu „RENEGADE²”. W takich sytuacjach użycie narodowych sił i środków systemu obrony powietrznej wydzielonych do dyżuru bojowego, w ramach NATINADS, do przeciwdziałania ewentualnym skutkom terroryzmu powietrznego pozostaje w kompetencjach narodowych i jest możliwe po uprzednim uzyskaniu zgody właściwego sojuszniczego stanowiska dowodzenia obroną powietrzną. Wynika stąd pewien „dualizm”, który będzie prezentowany w dalszej treści materiału.

POJĘCIE I ZAKRES DOWODZENIA

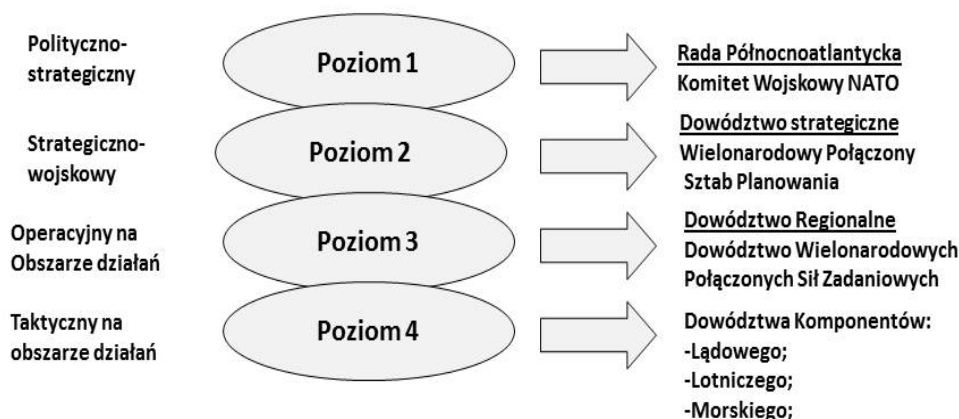
Zgodnie z przyjętą metodologią, przed podjęciem zasadniczej treści problemu celowe jest przedstawienie wyników analizy obowiązującego aparatu pojęciowego oraz stosowanej w rozwiązaniach systemowych teorii i praktyki dowodzenia.

D o w o d z e n i e w literaturze określane jest jako działalność dowódcy i osób z nim współdziałających, która ma na celu przygotowanie i prowadzenie działań bojowych, szkolenie wojsk i administrowanie jednostką wojskową. Jest to także dział sztuki wojennej dotyczącej tych spraw³. Poziomy synchronizacji i koordynacji treści dowodzenia w siłach powietrznych przedstawia schemat 1.

² RENEGADE — termin wywodzący się z angielskiego, inaczej ‘odstępca’, wykorzystywany do określania statku powietrznego, który może być użyty do wykonania ataku terrorystycznego na różne obiekty z powietrza, jak na przykład użycie statków powietrznych w celach terrorystycznych 11 września 2001 r. w USA. Zależnie od przyjętych kryteriów, statkom powietrznym, które mogą być użyte jako środek ataku terrorystycznego, nadaje się następujące kategorie: (1) suspected RENEGADE — podejrzany; (2) probable RENEGADE — prawdopodobny; (3) confirmed RENEGADE — potwierdzony. Statek powietrzny, jeżeli został zakwalifikowany jako RENEGADE, podlega przepisom przeciwdziałania aktom terroryzmu powietrznego, opartym na regulacjach narodowych, zdefiniowanych w sensie ogólnym dla wszystkich krajów NATO, z zastrzeżeniem pewnych kompetencji narodowych. Prezentowana klasyfikacja wynika z *Instrukcji Dyżurnego Dowódcy Obrony Powietrznej*, dok. wew. DSP, wyd. DSP, 2008, s. 11–12.

³ *Mała encyklopedia wojskowa*, t. 1, Warszawa 1967, s. 320 i 321.

Dowódca operacji sojuszniczej zapewnia jej ciągłość poprzez utrzymywanie stanu pogotowia i gotowości sił oraz planowanie operacyjne i prowadzenie operacji.

Schemat 1. Synchronizacja i koordynacja dowodzenia w siłach powietrznych

Źródło: opracowanie własne.

W czasie pokoju dowodzenie polega przede wszystkim na kierowaniu procesem szkolenia i bojowego przygotowania pododdziałów, wychowaniu podległych żołnierzy, administrowaniu powierzoną jednostką oraz utrzymaniu jej gotowości bojowej. Istotną treścią dowodzenia jest decydowanie o właściwym wykorzystaniu ludzi, broni i sprzętu, zarówno w działaniach bojowych (walce, operacji), jak też w pracy szkoleniowej. Funkcje te realizuje dowódca sam (w niższych ogniwach dowodzenia) lub przy udziale sztabu, który współuczestniczy w wypracowaniu decyzji, planowaniu i zabezpieczeniu walki (operacji) oraz kierowaniu wojskami w toku działań bojowych.

Im wyższy szczebel dowodzenia, tym bardziej rozszerza się zakres i różnicuje charakter funkcji dowódczych, zwiększa się też w nim udział sztabu.

Przedstawiona prezentacja aparatu pojęciowego w zakresie dowodzenia wskazuje, że dowodzenie Siłami Powietrznymi RP realizowane w czasie kryzysu i wojny może obejmować przede wszystkim przedsięwzięcia polegające na:

- utrzymaniu stanu stałej gotowości bojowej i wysokiego stanu moralnego wojsk;
- podejmowaniu w odpowiednim czasie decyzji i przekazywaniu jej wykonawcom;
- organizowaniu i ciągłym utrzymaniu współdziałania wojsk;
- zapewnieniu wszechstronnego zabezpieczenia wojsk, kontroli sposobu wykonania wydanych zarządzeń, a w toku walki również działalności wojsk.

W toku analizy aparatu pojęciowego stwierdzono ponadto, że podstawa dowodzenia wojskami jest decyzja, podejmowana przez dowódcę w związku z otrzymanym zadaniem bojowym lub z własnej inicjatywy. Oznacza to, że dowodzenie jest czynnością przypisaną wyłącznie organom dowodzenia, na czele których stoi dowódca, który jako osoba może być wyznaczony wyłącznie decyzjami narodowymi. W takim rozumieniu jakiegokolwiek inne zadania wpływające w trybie innym niż ustalony, to znaczy nie w ramach obowiązującego, narodowego „łańcucha dowodzenia”, lub jeżeli nie pochodzą od etatowych dowódców, stanowią jedynie proces zarządzania lub kierowania.

Analiza literatury i dostępnych materiałów źródłowych wskazuje na wiele różnego rodzaju określeń i definicji dowodzenia. Wychodząc z powyższego, daje się zauważyć, że dowodzenie to przede wszystkim zorganizowana działalność mająca na celu utrzymanie wojsk w ciągłej gotowości i zdolności bojowej, przygotowanie walki oraz kierowanie wojskami w czasie jej prowadzenia⁴. Dowodzenie to także szczególny rodzaj kierowania ludźmi⁵. We wszystkich armiach świata jest ono domeną dowódcy i współdziałających z nim osób. Cechuje je konsekwentne dążenie do osiągnięcia zakładanych celów. Dowodzenie jest też określane jako szczególnie przypadek kierowania, mający szersze znaczenie. Różnica wynika głównie z faktu, że dowodzący wojskami w określonych sytuacjach ma szerokie uprawnienia wymuszania posłuszeństwa⁶. Dowodzenie traktowane jest ponadto jako ukierunkowana działalność dowództwa, mająca na celu utrzymanie wojsk w ciągłej gotowości i zdolności bojowej oraz przygotowanie działań zbrojnych i kierowanie nimi⁷. Dowodzenie różnicowane jest również stosownie do poziomu posiadanych kompetencji decyzyjnych. Dla przykładu, dowodzenie strategiczne traktowane jest jako działalność najwyższych organów państwowych i wojskowych w zakresie kierowania siłami zbrojnymi⁸. Dowodzenie strategiczne to także specyficzny rodzaj i forma zarządzania (kierowania), realizowana zazwyczaj wewnątrz sił zbrojnych przez organ szczebla strategicznego. Obiektem strategicznego dowodzenia są całe siły zbrojne, a podstawową jego treścią jest projektowanie decyzji strategicznych i kierowanie ich realizacją.

⁴ *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, MON, Warszawa 1994, s. 101.

⁵ J. Kunikowski, *Wiedza obronna*, MON, Warszawa 2000, s. 149.

⁶ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002, s. 26.

⁷ Tamże, s. 27.

⁸ *Wojenno encyklopediceskij slowar ZSRR*, przekł. A. Dawidczyk, Wyd. Wojskowe, Warszawa 1984, s. 49.

Mimo pozornych różnic w sposobie definiowania dowodzenia, zasadnicza treść dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP jest spójna, polega przede wszystkim na:

- przygotowaniu danych analitycznych, w tym ilościowo-jakościowych ocen i wniosków;
- planowaniu użycia sił zbrojnych, z uwzględnieniem zasadniczych, strategicznych (operacyjnych) zgrupowań oraz zasobów obronnych państwa;
- podejmowaniu decyzji we wszystkich obszarach działalności sił zbrojnych, w czasie pokoju, kryzysu i wojny;
- określaniu celów, sposobów, zadań, zabezpieczeniu zasobów ludzkich, materiałowych, finansowych i wydawaniu decyzji, rozkazów, zarządzeń, wytycznych, wskazówek wykonawczych oraz innych niezbędnych dokumentów;
- przygotowaniu i realizacji działań zgrupowań sił zbrojnych;
- organizowaniu współdziałania i wszechstronnego zabezpieczenia;
- kontrolowaniu gotowości i ukierunkowaniu wysiłków na osiągnięcie postawionych celów;
- ocenianiu i podsumowywaniu sposobu prowadzenia operacji i osiągniętych rezultatów działań bojowych.

Wychodząc z powyższego, można przyjąć, że dowodzenie nie ma jednoznacznego określenia w terminologii wojskowej. Przedstawiane definicje wskazują na jego dość szeroki zakres kompetencyjny, znacznie wykraczający poza zakres definiowania sił powietrznych. Dlatego też, na potrzeby pracy, wyłącznie dla zobrazowania funkcjonowania sił powietrznych w systemie bezpieczeństwa narodowego, skupiono się tylko na tych elementach procesu dowodzenia, które uznano za niezbędne do przedstawienia systemowych powiązań informacyjnych i relacji sił powietrznych z pozostałymi elementami podsystemu militarnego, w zakresie wspólnych działań w systemie bezpieczeństwa narodowego.

W związku z tym przyjęto, że system dowodzenia Sił Powietrznych RP to hierarchicznie zintegrowane, sprzężone informacyjnie organy dowodzenia, rozmieszczone na stanowiskach dowodzenia oraz funkcjonujące według ustalonych relacji i procedur operacyjnych.

Właściwe funkcjonowanie systemu dowodzenia Sił Powietrznych RP zapewnia dowódcom różnych szczebli stały dopływ informacji, niezbędnych do podejmowania decyzji, planowania działań bojowych oraz kierowania jednostkami sił powietrznych w toku walki i operacji. System dowodzenia sił powietrznych, aby był funkcjonalny, musi odpowiadać określonym wymaganiom (kryteriom), które przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wymagania systemu dowodzenia Sił Powietrznych RP

Lp.	Wymagania systemu dowodzenia
1	Adaptacyjność do dużej dynamiki działań sił powietrznych
2	Mobilność systemu dowodzenia i globalne zdolności do kierowania działaniami sił powietrznych
3	Wielofunkcyjność z uwagi na dużą różnorodność użytkowników przestrzeni powietrznej
4	Selektywność operacyjna ukierunkowana na koordynację różnorodnych działań aktywnych środków walki, wybór między efektywnością bojową i bezpieczeństwem własnych załóg
5	Centralizacja planowania i decentralizacja wykonania postawionych zadań
6	Żywotność systemu — jako odporność na różnorodne zakłócenia jego funkcjonowania
7	Modułowość — jako zdolność do modułowego rozszerzania struktury do przyjęcia nowych zadań i funkcji

Źródło: opracowanie własne.

STRUKTURA I FUNKCJONOWANIE SYSTEMU DOWODZENIA SIŁAMI POWIETRZNYMI

Struktura i funkcjonowanie systemu dowodzenia Siłami Powietrznymi RP wynika z przyjętych, szczególnych cech użycia sił powietrznych, które są uwzględniane przy tworzeniu różnorodnych modeli systemu dowodzenia Siłami Powietrznymi RP. Podkreślić należy, że obowiązujące w siłach powietrznych zasady dowodzenia wojskami zostały ukształtowane pod wpływem doświadczeń w wojnach i konfliktach lokalnych.

Do najważniejszych zasad można zaliczyć: jednoosobowość dowodzenia, hierarchiczność, stanowczość i ciągłość dowodzenia. W literaturze przedmiotu przedstawianych jest więcej zasad. W odniesieniu do specyfiki Sił Powietrznych RP przyjęto, że najbardziej reprezentatywnymi zasadami dowodzenia będą: jednoosobowość, operatywność, centralizacja, efektywność, ciągłość i żywotność dowodzenia oraz zapewnienie stałej, wysokiej gotowości organów dowodzenia⁹.

Praktyka stosowana w Siłach Powietrznych RP wskazuje, że w systemie dowodzenia funkcjonują dwa spójne podsystemy: dowodzenia operacyjnego i dowodzenia

⁹ *Regulamin Działań Sił Powietrznych D.D/3.3*, Warszawa 2004, s. 86.

pozaoperacyjnego¹⁰. Mimo że powyższy system wydaje się być pozornie spójny, gdyż został wprowadzony do użytku w całych siłach zbrojnych¹¹, a więc obowiązuje nie tylko siły powietrzne, a jest powszechny, to jednak nie precyzuje roli i miejsca Dowództwa Sił Powietrznych RP w systemie dowodzenia operacyjnego. Dlatego też w dalszej treści artykułu będą zaprezentowane skrótowo poszczególne organa dowodzenia wraz z ich funkcją i zadaniami w systemie dowodzenia Sił Powietrznych RP. Modele systemu dowodzenia siłami powietrznymi w czasie pokoju, kryzysu i wojny przedstawiono na schematach 2., 3. i 4.

Jako pierwszy analizie poddany został podsystem dowodzenia operacyjnego. Jak wskazują wyniki badań prowadzonych w czasie ćwiczeń i treningów Dowództwa Sił Powietrznych RP, jak również gier operacyjnych prowadzonych na szczeblu Sztabu Generalnego WP, działania podsystemu dowodzenia operacyjnego skupiają się na zapewnieniu dowodzenia i kierowania¹² siłami stale lub czasowo porządkowanymi określonemu dowódcy (organowi) w systemie dowodzenia. Prezentując podsystem dowodzenia operacyjnego Sił Powietrznych RP, należy pamiętać, że tworzą go w pełni rozwinięte, utrzymywane w stałej gotowości do podjęcia działań następujące stanowiska dowodzenia:

Dowództwo komponentu SP w systemie narodowym

Jest organem dowodzenia szczebla operacyjnego, spełniającym funkcje dowodzenia operacyjnego na zasadzie delegowania uprawnień przez Dowództwo Operacyjne SZ. W praktyce nie jest określone stanowisko dowodzenia w siłach powietrznych, które miałoby spełniać funkcję dowództwa komponentu powietrznego. Zgodnie ze znowelizowaną instrukcją wojennego systemu dowodzenia, dowództwem komponentu powietrznego nie powinno być Dowództwo Sił Powietrznych z uwagi na przypisane mu inne zadania, przede wszystkim z zakresu tzw. *force provider*, co de facto oznacza, że nie przewiduje się Dowództwa Sił Powietrznych jako organu dowodzenia operacyjnego. Zatem zadania dowództwa komponentu powietrznego musi wykonywać COP, które jest przystosowane do takich działań, ale wyłącznie na poziomie taktycznym, jako taktyczny organ dowodzenia. Można

¹⁰ Tamże, s. 64 i n., s. 86.

¹¹ *Doktryna Systemu Dowodzenia SZ RP DD/6.1*, sygn. Szt.Gen. 1620/2009, wprowadzona do użytku 01.01.2010.

¹² Kierowanie (*Control*) traktowane jest jako władza wykonywana przez dowódcę w odniesieniu do części czynności podległych jednostek organizacyjnych lub innych jednostek organizacyjnych, normalnie niebędących pod jego dowództwem. Obejmuje ona odpowiedzialność za realizację dyrektyw lub rozkazów. Całość lub tylko część tej władzy może być transferowana albo przekazana innemu zarządzającemu, *Regulamin Działania Sił Powietrznych D.D/3.3*, Warszawa 2004, s. 85.

przyjąć, że organem takim byłoby Dowództwo Sił Powietrznych po przyznaniu stosownych uprawnień i kompetencji. Dowódca SP ma niezbędną wiedzę ekspercką oraz kompetencje do pełnego dowodzenia (*Full Command*) całością SP w układzie narodowym, sojuszniczym i międzynarodowym. Dowodzenie pełne to uprawnienia, ale i odpowiedzialność za wydawanie rozkazów, obejmuje ono całość działań wojskowych i administracyjnych, występuje w ramach sił narodowych. Nad siłami wydzielanymi do operacji, na przykład w Afganistanie, państwo wysyłające zachowuje zawsze dowodzenie pełne. Dowodzenie to dzieli się na dowodzenie (kierowanie) operacyjne (*Operational Command*), które przekazywane jest dowódcy odpowiedzialnemu w rejonie operacji, i dowodzenie taktyczne (*Tactical Command*). Dowodzenie operacyjne polega na przyznaniu uprawnień do stawiania zadań, rozwijania sił w rejonie operacji, a także przekazywania części uprawnień (kontroli operacyjnej i/lub taktycznej) dowódcom niższych szczebli dowodzenia, jeżeli zajdzie taka potrzeba. Dowodzenie operacyjne nie obejmuje odpowiedzialności za administrację i logistykę. Dowodzenie taktyczne obejmuje uprawnienia do stawiania zadań podległym siłom celem realizacji zamiarów dowódcy nadrzędnego szczebla dowodzenia.

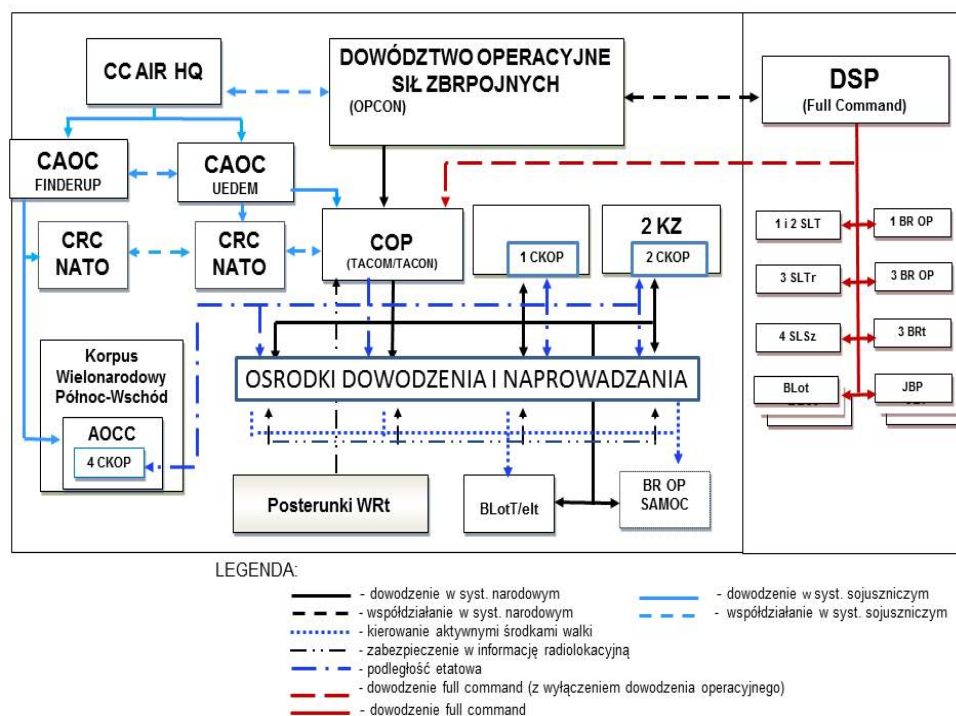
W układzie narodowym dowództwo komponentu SP w czasie pokoju ma uprawnienia dowodzenia i kierowania operacyjnego (OPCOM, OPCON) nad całością SP. Dowódca sił powietrznych realizuje dowodzenie poprzez Centrum Operacji Powietrznych (COP), które w zakresie większości istotnych dla systemu bezpieczeństwa narodowego funkcji, zarówno w czasie pokoju, kryzysu, jak i wojny, zostało podporządkowane dowódcy operacyjnemu Sił Zbrojnych RP.

Centrum Operacji Powietrznych

Jest organem dowodzenia podległym bezpośrednio dowódcy SP (dowódcy komponentu SP w ramach tworzonego dowództwa zadaniowego w okresie kryzysu), które w takim układzie realizuje zadania w ramach systemu narodowego, a w ramach systemu sojuszniczego jest jego organem o bliżej nieokreślonych kompetencjach, co nie wyklucza możliwości rozformowania lub przydzielenia zadań o znaczeniu taktycznym (poziomu ODN) na wskazanym kierunku. Dowódcy COP podlegają ośrodki dowodzenia i naprowadzania (Warszawa, Bydgoszcz, Poznań i Kraków) oraz centra koordynacji operacji powietrznych (CKOP Gdynia, Kraków i Szczecin).

W czasie kryzysu i wojny dowództwo COP, wraz podległymi elementami systemu dowodzenia, przechodzi w operacyjne podporządkowanie dowódcy operacyjnego Sił Zbrojnych RP¹³.

¹³ *Instrukcja organizacji i funkcjonowania Wojennego Systemu Dowodzenia Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej*, sygn. Szt.Gen. 1619/2009; *Koncepcja systemu dowodzenia Sił Powietrznych*, Warszawa 2008; *Harmonogram integracji systemu dowodzenia SP z NATINADS*.

Schemat 2. Model dowodzenia siłami powietrznymi w czasie pokoju — aspekty narodowe i sojusznicze

Źródło: opracowanie własne.

Ośrodki Dowodzenia i Naprowadzania

Podlegają bezpośrednio pod COP i odpowiadają za opracowanie i wydanie obrazu sytuacji powietrznej (RAP) w przydzielonym sektorze odpowiedzialności, identyfikację obiektów powietrznych, zabezpieczenie realizacji zadań nadzoru przestrzeni powietrznej oraz szkolenia wojsk. W czasie kryzysu i wojny ODN mogą otrzymywać uprawnienia kierowania taktycznego (TACON), delegowane przez COP (CAOC). Po otrzymaniu uprawnień do kierowania aktywnymi środkami walki z COP (CAOC) utrzymują w odpowiednich stopniach gotowości bojowej podporządkowane operacyjnie siły i środki oraz kierują ich walką. Prowadzą ostrzeżenie wojsk i alarmowanie ludności cywilnej o zagrożeniu z powietrza oraz powiadamianie wojsk o sytuacji powietrznej.

W systemie narodowym COP ma kompetencje w zakresie dowodzenia i kierowania taktycznego. Planuje użycie podległych i przydzielonych sił, opracowując dokumenty rozkazodawcze (rozkaz bojowy SP — ATO, rozkaz do osłony — CMO

i zarządzanie bojowe — ATM). Wykonuje zadania w ramach Zintegrowanego Systemu Rozpoznania SZ RP (ZSR SZ RP) oraz systemu poszukiwań i ratownictwa lotniczego. Sprawuje funkcje zarządzania przestrzenią powietrzną RP w obszarach wydzielonych dla potrzeb szkolenia jednostek, a dodatkowo monitoruje sytuację meteorologiczną i skażeń.

Centrum Koordynacji Operacji Powietrznych (CKOP)

Podlega bezpośrednio pod COP. CKOP w okresie pokoju i w czasie kryzysu oraz wojny realizuje zadania w bezpośrednim podporządkowaniu dowództwa szczebla operacyjnego wojsk lądowych i marynarki wojennej, jako organ doradczy w zakresie zbierania i przekazywania zapotrzebowań oraz planowania użycia przydzielonego limitu wysiłku lotnictwa SP na korzyść innych RSZ. CKOP rozwinięty przy Wielonarodowym Korpusie „P-W” funkcjonuje tylko w czasie pokoju, w czasie kryzysu lub wojny ulega rozformowaniu. W systemie narodowym jest on, podobnie jak pozostałe centra, podporządkowany pod Centrum Operacji Powietrznych. W systemie sojuszniczym wchodzi w skład sojuszniczego CKOP (*Air Operation and Coordination Centre — AOCC*).

Stanowiska dowodzenia jednostek lotniczych (WOC, SQOC)

Do podstawowych zadań realizowanych przez SD jednostki lotniczej należy:

- przyjmowanie zadań z właściwego CAOC lub z COP w systemie narodowym;
- koordynowanie działań, odpowiednio do kompetencji (WOC lub SQOC), z BLT oraz CAOC/COP — ponadto z CKOP, jeżeli uprawnienia stawiania zadań (*tasking*) zostały przekazane także do CKOP;
- weryfikacja wykonalności zadań;
- poprawianie i precyzowanie zadań, bazując na informacji lokalnej, we współpracy z CAOC (COP) i jeżeli jest to konieczne — opracowanie planów lotów, przydzielanie misji do właściwych eskadr/załóg, monitorowanie misji i składanie meldunków.

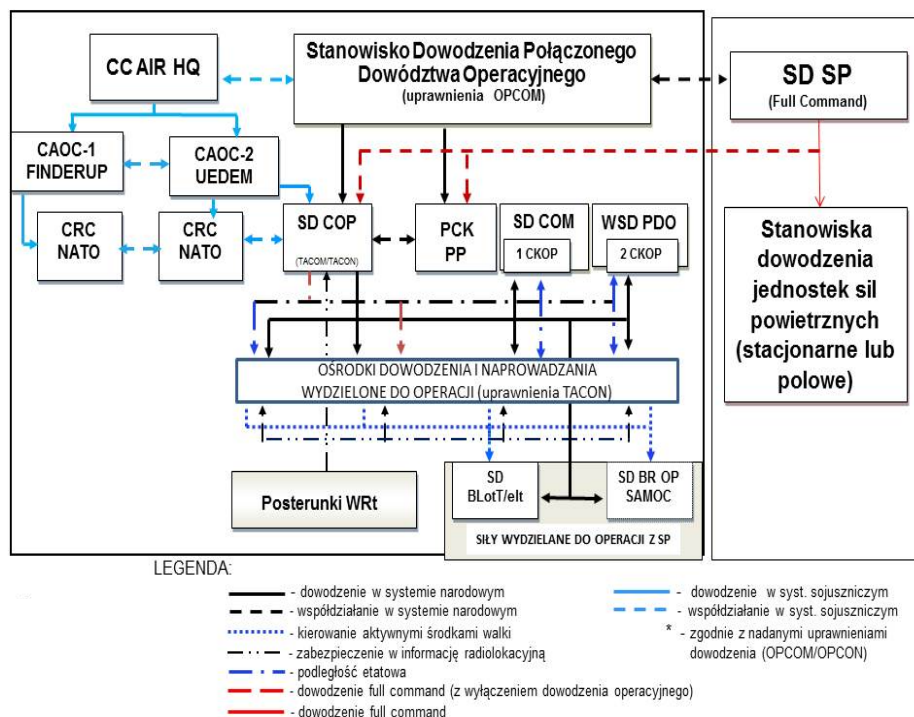
Stanowiska dowodzenia brygad/pułków Wojsk OPL SP (SAMOC)

Odpowiadają funkcjonalnie centrom dowodzenia operacyjnego WOPL w systemie sojuszniczym SAMOC (*Surface to Air Missile Operations Center — SAMOC*).

Do podstawowych zadań stanowiska dowodzenia jednostkami Wojsk OPL SP (SAMOC) należy:

- przyjmowanie zadań z COP (CAOC);
- realizowanie otrzymanych funkcji taktycznego zarządzania (kierowania) walką (TBMF), planowanie osłony przydzielonych obiektów lub zgrupowań wojsk;

- kierowanie ogniem, wskazywanie i podział celów między poszczególne PZR (przeciwlotnicze zestawy rakietowe), zapewnienie bezpieczeństwa własnym samolotom, udział w tworzeniu obrazu sytuacji powietrznej (RAP);
- alarmowanie i przygotowanie podległych środków walki (PZR) do działań.

Schemat 3. Model dowodzenia siłami powietrznymi w czasie kryzysu i wojny — aspekty narodowe i sojusznicze

Źródło: opracowanie własne.

Analiza rozmieszczenia organów dowodzenia, ich przyporządkowania, funkcji i kompetencji oraz zadań w systemie dowodzenia Siłami Powietrznymi RP pozytywnie weryfikuje hipotezę, że o ile podział kompetencji i zadań poszczególnych organów dowodzenia na szczeblu taktycznym jest jasny i funkcjonalny, o tyle na szczeblu operacyjnym, zwłaszcza w zakresie wykorzystania COP oraz roli i miejsca Dowództwa Sił Powietrznych w systemie dowodzenia siłami powietrznymi, brak już takiej jasności. Podkreślenia wymaga również fakt, że w dowodzeniu Siłami Powietrznymi RP, w zależności od szczebla dowodzenia, występuje zróżnicowany zakres uprawnień dowódców do dowodzenia bądź kierowania podległymi siłami.

W praktyce wyróżnia się następujące zakresy uprawnień decyzyjnych dowódców:

- pełne dowodzenie (*Full Command*);
- dowodzenie operacyjne (*Operational Command* — OPCOM);
- kierowanie operacyjne (*Operational Control* — OPCON);
- dowodzenie taktyczne (*Tactical Control* — TACOM);
- kierowanie taktyczne (*Tactical Control* — TACON)¹⁴.

Analiza zakresu kompetencji, wynikająca z przypisanych dla poszczególnych zakresów uprawnień nadawanych uprawnień, wskazuje, że nie mają one precyzyjnego umocowania prawnego w narodowym aparacie pojęciowym, dlatego celowym jest odnieść się do każdej z prezentowanych definicji.

Pełne dowodzenie to uprawnienia (władza) i odpowiedzialność dowódcy obejmująca wszystkie aspekty działań wojskowych i administracyjnych. Występuje tylko w systemie narodowym.

Dowodzenie operacyjne to uprawnienia w zakresie stawiania zadań podporządkowanym dowódcom oraz zmiany rozmieszczenia i podporządkowania organizacyjnego podległych sił, przekazywania uprawnień w zakresie kierowania operacyjnego i taktycznego. Dowodzenie operacyjne nie obejmuje uprawnień związanych z zabezpieczeniem logistycznym.

Kierowanie operacyjne to uprawnienia kierowania przydzielonymi siłami w celu wykonania określonych zadań (zwykle ograniczonych co do rozmachu, czasu i obszaru), zmiany dyslokacji sił przydzielonych do wykonania określonego zadania oraz przekazywania uprawnień w zakresie taktycznego kierowania przydzielonymi siłami na wybrane stanowisko dowodzenia (SD). Kierowanie operacyjne nie zezwala na wykorzystanie podporządkowanych sił w sposób niezgodny z przydzielonym zadaniem.

Dowodzenie taktyczne to uprawnienia w zakresie stawiania zadań podległym (podporządkowanym) jednostkom w celu wykonania zadań.

Kierowanie taktyczne to szczegółowe, lokalne kierowanie i zarządzanie walką, wykonywanie w toku walki manewrów i przemieszczeń sił niezbędnych do wykonania zadań.

Prezentowane definicje, oparte na *Regulaminie działań taktycznych Sił Powietrznych*, należy traktować jako robocze. Pomimo praktycznie obowiązujących treści, wynikających z tego regulaminu i stosowanych w działalności szkoleniowej, nie stanowi on — jak się wydaje — wystarczającego umocowania prawnego dla

¹⁴ *Regulamin Działań...*, wyd. cyt., s. 86 i n.

działań, których dotyczy, przede wszystkim dlatego, że sankcjonuje rozwiązania sojusznicze nieznanne dotychczas w polskim prawodawstwie. W tym przypadku wydaje się, iż konieczny byłby tu akt prawny rangi ustawy, który kompleksowo, w sposób niebudzący wątpliwości, regulowałaby stosowanie procedur i rozwiązań sojuszniczych w systemach narodowych. Dawałoby to pełną ochronę prawną dowódcom różnych szczebli, przede wszystkim przed konsekwencjami swobodnej interpretacji treści i kompetencji wynikających z prezentowanego aparatu pojęciowego.

Organom dowodzenia szczebla taktycznego przydzielane są ściśle określone obszary odpowiedzialności (*Battle Management Area* — BMA), w których zgodnie z ogólnymi zasadami delegowania kompetencji decyzyjnych przekazywane są szczególne uprawnienia w formie tzw. funkcji taktycznego zarządzania walką (*Tactical Battle Management Function* — TBMF).

Ponadto w czasie pokoju oraz w okresie przejściowym (do czasu powołania dowództwa zadaniowego) Dowództwo SP ma kompetencje do pełnego dowodzenia (*Full Command*). Z chwilą wydzielenia dowództwa komponentu SP w ramach połączonych sił zadaniowych przekazywane jest dowodzenie i kierowanie operacyjne (OPCOM, OPCON).

Dowódca SP, jeżeli wystąpi jako dowódca komponentu Sił Powietrznych RP, to w narodowym systemie dowodzenia, do czasu przekazania COP w operacyjne podporządkowanie dowódcy operacyjnego SZ, zachowa uprawnienia do dowodzenia operacyjnego (OPCOM), co daje mu kompetencje do wypełniania następujących funkcji: kierowania działaniami ofensywnymi i defensywnymi lotnictwa oraz sił OP, zarządzania przestrzenią powietrzną RP w okresie kryzysu i wojny. Sztab dowódcy SP będzie spełniał następujące funkcje: monitorował stan gotowości bojowej i operacyjnej sił i środków SP, przygotowywał propozycje zasadniczych obiektów uderzeń i podziału wysiłku w operacji; opracowywał dokumenty rozkazodawcze¹⁵.

Jeżeli dowódca sił powietrznych przekaze COP w podporządkowanie dowódcy operacyjnemu SZ, to można przyjąć, że jego rola i znaczenie zostaną w praktyce sprowadzone do funkcji *Force Provider*. I o ile ta rola jest zasadna w licznie znaczących siłach powietrznych, o potencjale kilkudziesięciu tysięcy, takim jaki jest na przykład w siłach powietrznych wiodących państwach świata, to w warunkach Sił Powietrznych RP nie może być postrzegana jako racjonalne rozwiązanie.

Wychodząc z powyższego, wskazana jest analiza pojęcia i funkcji dowodzenia pozaoperacyjnego. Z dokumentów doktrynalnych wynika, że do zakresu dowodzenia

¹⁵ Tamże, s. 98 i n.; *Kompendium wiedzy taktyczno-operacyjnej oficera DSP*, DSP, Warszawa 2004, s. 15.

pozaoperacyjnego należy między innymi koordynacja i realizacja zadań z zakresu szkolenia, zabezpieczenia logistycznego, uzupełniania wojsk, ochrony wojsk oraz wsparcia udzielanego przez państwo-gospodarza (*Host Nation Support* — HNS¹⁶).

Zasadniczym organem w systemie dowodzenia pozaoperacyjnego jest Dowództwo Sił Powietrznych, które realizuje funkcje dowodzenia pozaoperacyjnego. W układzie narodowym programuje kierunki rozwoju i szkolenia wojsk oraz organizuje ćwiczenia z wojskami i treningi systemu OP na szczeblu operacyjnym. W układzie sojuszniczym realizuje zadania z zakresu *Host Nation Support*, szkolenia, uzupełniania i odtwarzania zdolności bojowej wojsk. Dowództwo SP w czasie ćwiczeń i treningów spełnia funkcje i zadania typowe dla dowództwa komponentu powietrznego.

Dowództwa ZT (SLT, BR OP, BRT) realizują proces szkolenia programowego i zgrywania bojowego pododdziałów oraz całość problematyki mobilizacyjnego uzupełnienia i logistycznego zabezpieczenia podległych jednostek, a dowództwa pozostałych jednostek, w tym baz lotnictwa, realizują proces szkolenia, uzupełnienia oraz wszechstronne logistyczne zabezpieczenie jednostek będących na ich zaopatrzeniu, w tym także, jako organ wykonawczy, realizują zadań wynikające z funkcji HNS.

Wynika z tego jasno, że dowództwa wykonują inne zadania w czasie pokoju, a inne w czasie kryzysu i wojny. Brak zatem spójności treści szkoleniowych z zadaniami czasu pokoju, kryzysu i wojny. Szczególnie mocno jest to postrzegane w układzie narodowym. Dowództwo Sił Powietrznych do czasu osiągnięcia gotowości bojowej przez Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych (DOSZ) jest organem dowodzenia Sił Powietrznych realizującym funkcje w systemie dowodzenia operacyjnego i pozaoperacyjnego, a następnie — po osiągnięciu gotowości przez DOSZ — Dowództwo Sił Powietrznych funkcjonuje w podsystemie dowodzenia pozaoperacyjnego, w którym realizuje zadania wyłącznie dostawcy sił oraz organu koordynującego zaopatrywanie i utrzymanie wojsk.

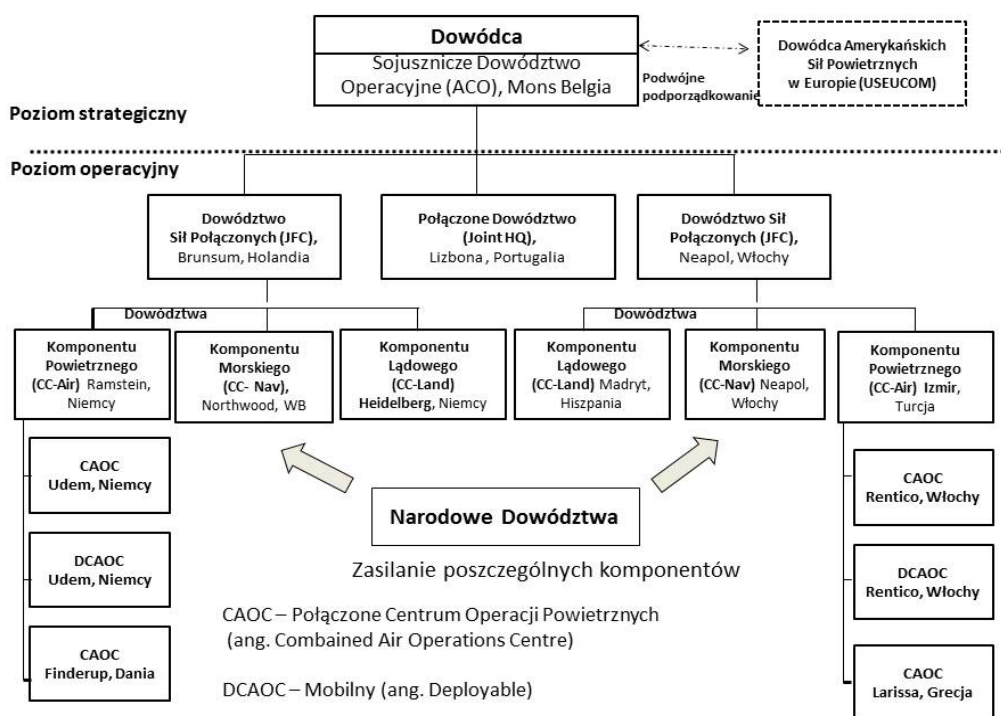
W czasie pokoju dowodzenie pozaoperacyjne będzie obejmowało planowanie rozwoju sił powietrznych, programowanie szkolenia wojsk, w tym także organizowanie ćwiczeń z wojskami, treningów systemu OP na szczeblu operacyjnym i operacyjno-taktycznym. W sposób oczywisty wskazuje to na przygotowanie sił oraz organów dowodzenia do ich operacyjnego użycia. W czasie kryzysu będzie współdziałało z podległymi organami dowodzenia pozaoperacyjnego (po przekazaniu

¹⁶ W resorcie obrony narodowej utrzymuje się system realizacji zadań państwa-gospodarza oraz państwa wysyłającego, tzw. *Host Nation Support* (HNS), tłumaczony jako wsparcie państwa-gospodarza. Zadania poszczególnych organów sił zbrojnych i państwa w tym zakresie precyzuje *Decyzja nr 531/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 grudnia 2008 roku w sprawie funkcjonowania w resorcie obrony narodowej systemu realizacji zadań wynikających z obowiązków państwa gospodarza i państwa wysyłającego*.

w operacyjne podporządkowanie COP) w zakresie koordynacji wszechstronnego wsparcia i zabezpieczenia jednostek wydzielonych do działań bojowych i przekazanych w podporządkowanie dowódcy operacyjnemu SZ w układzie narodowym i sojuszniczym.

Analiza przyjętych rozwiązań mogłaby wskazywać na oczywiste marnotrawienie wysiłku szkoleniowego Sił Powietrznych RP. Jednak, jak się okazuje, przyjęte funkcjonalne modele w zakresie miejsca, roli i zadań Sił Powietrznych RP w układzie narodowym i sojuszniczym są świadomą konsekwencją modelu dowodzenia Sojuszu. Miejsce Dowództwa Sił Powietrznych w przyjętym modelu dowodzenia rodzi wiele wątpliwości i jak się wydaje, łatwo daje się podważyć, bazując tylko na samym przewidywanym sposobie wykorzystania tych organów dowodzenia (DSP i COP) w systemie dowodzenia operacyjnego i pozaoperacyjnego.

W systemie sojuszniczym na szczeblu strategicznym utworzono Sojusznicze Dowództwo Operacyjne (*Allied Command Operations* — ACO) z kwaterą w Belgii (Mons) — w miejsce SHAPE, które odpowiedzialne jest za wszystkie operacje sojusznicze dowodzone przez najwyższego dowódcę w Europie (SACEUR), zarówno w Europie, jak i w obszarze Atlantyku.

Schemat 4. Model struktury sojuszniczego systemu dowodzenia

Źródło: opracowanie własne.

Nowym elementem w systemie dowodzenia jest Sojusznicze Dowództwo Transformacji (*Allied Command Transformation* — ACO) z kwaterą główną w Norfolk w Stanach Zjednoczonych, dowodzone przez *Supreme Allied Commander Transformation* — SACT. Zasadniczym zadaniem tego dowództwa strategicznego jest nadzór nad rozwojem, szkoleniem i transformacją Sojuszu. Temu celowi służy również *Joint Force Training Centre* w Bydgoszczy. Strukturę sojuszniczego systemu dowodzenia przedstawia schemat 4.

Na szczeblu operacyjnym funkcjonują trzy dowództwa: *Joint Force Command* w Brunssum (Holandia), *Joint Force Command* w Neapolu (Włochy) oraz *Joint Command* w Lizbonie (Portugalia).

Na szczeblu taktycznym/komponentu utworzonych zostało sześć dowództw wykonujących zadania dla poszczególnych rodzajów sił zbrojnych (komponentów) podległych połączonemu dowództwu w Brunssum (Ramstein, Northwood i Heidelberg) oraz w Neapolu (Izmir, Neapol i Madryt).

Dowodzenie siłami powietrznymi na szczeblu taktycznym realizować będą cztery stacjonarne połączone centra operacji lotniczych stanowiska (*Combined Air Operations Centre* — CAOC) rozmieszczone w Uedem (Niemcy), Finderup (Dania), Poggio Renatico (Włochy) i Larissa (Grecja) oraz dwa mobilne w Uedem i Poggio Renatico. W systemie sojuszniczym narodowe Centrum Operacji Powietrznych traktowane jest funkcjonalnie jako CRC (*Command and Reporting Center*) podporządkowane CAOC w Uedem.

Struktura dowodzenia siłami powietrznymi NATO może być uzupełniona przez strukturę dowodzenia o charakterze zadaniowym, którą tworzy się stosownie do potrzeb.

Sojuszniczy system dowodzenia siłami powietrznymi zachowuje pełne rozwinięcie i funkcjonalność w czasie pokoju, kryzysu i wojny. W Sojuszu poszczególne organa dowodzenia siłami powietrznymi wykonują te same kompetencje i zadania w każdym z wymienionych stanów funkcjonowania, z tą tylko różnicą, że w czasie pokoju ich działalność ukierunkowana jest na przygotowanie i szkolenie sił oraz stanowisk dowodzenia, a w czasie kryzysu — na realne wykonywanie tych zadań. Dlatego, z perspektywy narodowych rozwiązań, rodzi się pytanie, czy kierunek zmian proponowany w systemie dowodzenia Siłami Powietrznymi RP, polegający na eliminacji Dowództwa Sił Powietrznych i COP z systemu dowodzenia operacyjnego, jest słuszny.

SYSTEM REAGOWANIA KRYZYSOWEGO NATO

Jednym z ważniejszych elementów sojuszniczych mających wpływ na funkcjonowanie narodowego systemu bezpieczeństwa jest system reagowania kryzysowego

NATO. Przeformowanie Systemu Pogotowia NATO w nowoczesny, zintegrowany System Reagowania Kryzysowego NATO (*NATO Crisis Response System* — NCRS) nastąpiło na początku XXI wieku, gdy po kryzysie z 11 września w 2001 roku Rada Północnoatlantycka podjęła decyzję o zmianach w systemie pogotowia NATO. Jego celem było zapewnienie wsparcia wszystkich przedsięwzięć zmierzających do zapobiegania kryzysom, konfliktom oraz zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w całym zakresie operacji zawartych w artykule 5. traktatu waszyngtońskiego i poza nim¹⁷.

W tym kontekście kompetencje organów dowodzenia Sił Powietrznych RP w systemie reagowania kryzysowego wskazują, że siły powietrzne współcześnie mogłyby realizować następujące zadania główne:

- rozpoznanie powietrzne i obserwacja przestrzeni powietrznej;
- wymuszanie stref zakazu lotów i nadzór nad strefami zdemilitaryzowanymi;
- ewakuacja ludzi i sprzętu (dobytku);
- przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym z powietrza;
- ewakuacja osób niewalczących (NCO);
- transport powietrzny (taktyczny, operacyjny i strategiczny);
- osłona zgrupowań wojsk lub ważnych obiektów;
- izolacja portów i baz morskich, linii komunikacyjnych;
- zadania uderzeniowe i myśliwskie;
- demonstracja siły, a dodatkowo w systemie narodowym wsparcie sił militarnych i niemilitarnych w operacjach antyterrorystycznych;
- udział w realizacji operacji niesienia pomocy humanitarnej.

System kierowania reagowaniem kryzysowym MON stanowi zatem integralną część krajowego systemu reagowania kryzysowego. Rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych w wypadku występowania zagrożeń kieruje minister obrony narodowej poprzez zespół kierownictwa MON, a w razie potrzeby również poprzez sztab kryzysowy MON.

Organizacja systemu kierowania reagowaniem kryzysowym w MON została tak przygotowana, aby pozwolić na płynne przejście od stanu pokojowego przez poszczególne fazy reagowania kryzysowego aż do kierowania bezpośrednią obroną, gdyby kryzysu nie udało się opanować i doszło do agresji na jeden lub więcej krajów NATO.

Grupa Reagowania Kryzysowego SP stanowi jeden z elementów systemu kierowania reagowaniem kryzysowym MON i jest rozwijana w Dowództwie Sił

¹⁷ Z. Piątek, *Procedury i przedsięwzięcia systemu reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2005, s. 29.

Powietrznych lub w innym miejscu wskazanym przez dowódcę. Jest jego organem wykonawczym przeznaczonym do oceny zagrożeń i przygotowania propozycji działań sił powietrznych w sytuacjach kryzysowych, zapewnienia sprawnego i efektywnego przeciwdziałania różnym (militarnym i niemilitarnym) zagrożeniom bezpieczeństwa państwa i obywateli.

Grupa Reagowania Kryzysowego SP przygotowana jest do spełniania dwóch funkcji w systemie reagowania kryzysowego¹⁸: resortowej (MON) polegającej na koordynacji udziału wydzielonych sił i środków sił powietrznych we wspieraniu struktur cywilnych w reagowaniu na pojawiające się kryzysy niemilitarne (wewnętrzne) zgodnie z decyzją MON oraz narodowej polegającej na koordynacji udziału wydzielonych sił i środków sił powietrznych podczas reagowania państwa na zewnętrzne kryzysy polityczno-militarne. Przeprowadzona analiza wskazuje, że organizacja systemu reagowania kryzysowego Sił Powietrznych RP odzwierciedla w linii prostej założenia systemu dowodzenia sił powietrznych, zatem dotyczą ich podobne wnioski.

W sytuacji wprowadzenia wyższych stanów gotowości kryzysowej Grupa Reagowania Kryzysowego SP będzie realizować zadania wynikające z:

- planów uruchamiania systemu kierowania reagowaniem kryzysowym;
- koordynacji udziału wydzielonych sił i środków SP w operacjach kryzysowych;
- monitorowania i analizowania sytuacji powietrznej w zagrożonym rejonie oraz przekazywania tych ocen do Sztabu Kryzysowego MON;
- realizacji przedsięwzięć w zakresie kalkulacji czasowo-przestrzennych i finansowych związanych z przygotowaniem i udziałem wydzielonych sił i środków SP w operacjach kryzysowych oraz przygotowania infrastruktury lotniskowej dla potrzeb elementów reagowania kryzysowego MON i NATO.

Zastosowanie przyjętych kryteriów wskazuje na postępujące zmiany w systemie dowodzenia SP, które zmierzają w kierunku pełnego sankcjonowania procedur organizacyjno-planistycznych i funkcjonalnych. Mimo pewnych nieścisłości są one właściwe, zwłaszcza na szczeblach taktycznych. W tym obszarze system dowodzenia Sił Powietrznych RP pod względem strukturalnym i kompetencyjno-zadaniowym odpowiada wzorcom sojuszniczym i jest przygotowany do implementacji nowych rozwiązań, jeżeli zaszłaby taka potrzeba. Jego problemem, oprócz zagadnień organizacyjnych, jest zbyt wolne wdrażanie nowoczesnych rozwiązań w zakresie sieciowości, implementacji techniki satelitarnej, szerokopasmowych możliwości transmisji danych do dowodzenia i kierowania wojskami.

¹⁸ K. Dreła, *Zagrożenia niemilitarne a reagowanie kryzysowe*, praca studyjna, AON, Warszawa 2003, s. 35.

Analiza zmian, jakie dokonały się w systemie dowodzenia Sił Powietrznych RP, wskazuje jednoznacznie, że jest on dobrze przygotowany do realizacji zadań w systemie bezpieczeństwa narodowego. Wdrażane w ostatnich latach rozwiązania organizacyjne w systemie dowodzenia, których konsekwencją stało się rozdzielenie dowodzenia operacyjnego od dowodzenia administracyjnego (pozaoperacyjnego) wskazuje, że proces rozdzielania tych funkcji wspiera tezę o zestarzeniu się doraźnie tworzonych rozwiązań organizacyjnych i kompetencyjnych w systemie dowodzenia.

WNIOSKI

System bezpieczeństwa narodowego wymaga, aby struktury i zadania Sił Powietrznych RP były dostosowane do współczesnych potrzeb, umożliwiając swobodne przenoszenie aktywności bojowej do nowych przestrzeni operacyjnych na polu walki. W większości państw siły powietrzne wykonują zadania związane przede wszystkim z nadzorem i koordynacją działań lotnictwa w przestrzeni powietrznej, obroną powietrzną, wsparciem wojsk w operacjach, realizacją transportu lotniczego oraz wykonywaniem zadań poszukiwawczo-ratowniczych w obszarach odpowiedzialności. Coraz częściej wykonawstwo zadań sił powietrznych związane jest z szerokim implementowaniem technik satelitarnych, nie tylko do procesów rozpoznania, ale również kierowania wojskami, a wkrótce także do oddziaływania ogniowego. Dlatego z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że zadania sił powietrznych w perspektywie 20–30 lat będą obejmować przede wszystkim następujące obszary zadaniowe:

- nadzór i koordynację działań statków powietrznych, kosmicznych i innych aparatów latających w przestrzeni powietrznej i kosmicznej;
- utrzymywanie potencjału w gotowości do realizacji misji;
- obronę, ochronę sił i zasobów oraz działań sił zbrojnych we wszystkich wymiarach przestrzeni operacyjnej oraz wykonywanie misji *Air Policing*¹⁹ w ustalonych obszarach powietrzno-kosmicznych;

¹⁹ *Air Policing* — misja nadzoru przestrzeni powietrznej. Zgodnie z polityką militarną NATO państwa członkowskie odpowiadają kolektywnie za zapewnienie integralności przestrzeni powietrznej NATO. W tym celu prowadzona jest jej stała kontrola. Prowadzenie misji jest odpowiedzialnością narodową. Jednak w związku z tym, iż bezpieczeństwo przestrzeni powietrznej NATO jest zadaniem kolektywnym, w przypadku kiedy któreś z państw sojusznicznych nie ma środków niezbędnych do jego realizacji, jak na przykład Litwa, Łotwa, Estonia, zadania te dobrowolnie przejmuje inne państwo NATO, w tym przypadku Polska — *dokument sojuszniczy MC 54*.

- wsparcie innych rodzajów sił w operacjach z wykorzystaniem konwencjonalnych lub niekonwencjonalnych środków rażenia;
- alarmowanie i ostrzeganie struktur organizacyjnych systemów administracyjnych (państw, koalicji) i ludności o zagrożeniu z powietrza oraz podejmowanie działań prewencyjnych w tym zakresie;
- realizację zadań poszukiwania i ratownictwa lotniczego oraz zapewnienie dyżurów bojowych w wyznaczonych obszarach przestrzeni powietrznej;
- udział w misjach pokojowych i humanitarnych.

Do prezentowanych obszarów zadaniowych musi być dostosowany system dowodzenia siłami powietrznymi, o czym stanowi treść niniejszego artykułu.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Doktryna Systemu Dowodzenia SZ RP DD/6.1*, sygn. Szt.Gen. 1620/2009, MON, Warszawa 2009.
- [2] Douhet G., *Panowanie w powietrzu*, MON, Warszawa 1965.
- [3] Dreła K., *Zagrożenia niemilitarne a reagowanie kryzysowe*, praca studyjna, AON, Warszawa 2003.
- [4] *Instrukcja Dyżurnego Dowódcy Obrony Powietrznej*, dok. wew., DSP, 2008.
- [5] *Instrukcja organizacji i funkcjonowania Wojennego Systemu Dowodzenia Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej*, sygn. Szt.Gen. 1619/2009, MON, Warszawa 2009.
- [6] Piątek Z., *Procedury i przedsięwzięcia systemu reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2005.
- [7] *Regulamin Działań Sił Powietrznych D.D/3.3*, ZRW WLOP, Warszawa 2004.
- [8] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
- [9] *Wojenno encyklopedyczny słownik ZSRR*, przekł. A. Dawidczyk, MON, Warszawa 1984.

AIR FORCE COMMAND, NATIONAL AND ALLIED ASPECT, CONDITIONS AND DIRECTIONS FOR CHANGE

ABSTRACT

This article aims to present the analysis of functionality of the air force command system in national and allied aspects. The authors have focused attention on demonstrating the shortcomings of the air force command systems in times of peace, crisis and war, especially in the course of implementation of tasks for the national security system. Therefore, the article presents an in-depth analysis of the functioning of the command posts of the air force at all organizational levels, from the air force command down to the squadron level, pointing to competency and functional problems during the implementation of tasks. The final part of the article presents a potential missions of the air force in the national security system, indicating the conditions related to the command system.

Keywords:

Air Force Command and Control System, Air force unit command post, command system national and allied aspects.